

ÜZENET AZ ÖRÉKKÉVALÓSÁGNAK

Boszorkányok Palócföldön (részlet)

Dobbal nem lehet verebet fogni – tartja a közmondás. Igaz, hogy egy másik gyerekvers szerint dobbal meg nádi hegedűvel meg lehet gyógyítani a gyerek lábát, amit a török gyerek megvágott. De én most igazából az elsőről szeretnék beszélni, mert egy olyan kalandba bocsátkoztam, amit kezdetben még magamnak is nehezen tudtam megmagyarázni. Ugyanis boszorkányüldözésbe kezdtünk, profi kamerával és profi csapattal. Ez első hallásra talán elképzelhetetlennek tűnik, különösen, ha figyelembe vesszük azt, hogy itt valójában rejtőző népi hiedelmekről van szó. És az ember azt gondolná, hogy ez a munka csak akkor lesz sikeres, ha valakinek nagyon a bizalmába férközünk és négyszemközt, mutyiban kikérdezzük az embereket.

Nekem már fiatalon is voltak olyan tapasztalataim, hogy jobban ment a riport, ha fotoriporterrel mentem együtt, amire akkoriban, a munkám során, nagyon sok lehetőségem volt. De hogy riportkészítés közben minden mozzanat, filmre kerül, azt csak nagyon nehezen szoktam meg. Mert mivel kell számolni a mai technika mellett, ha profi dokumentumfilm készül? Ott van a rendező meg az operatőr, a mi esetünkben ez az ember Nádasy László. Meg velünk van még egy, hangmérnök meg egy világosító, és hát ott voltam én is. Tehát mindenütt négyen vonultunk be a helyszínekre, s ennek megfelelően a szobák, helyiségek egy kicsit át lettek forgatva: ide ülni, oda ülni – az ember azt gondolná, hogy az intimitásnak örökre vége.

Ezzel szemben a gyakorlat ennek éppen az ellenkezőjét bizonyította! Mert miről van szó tulajdonképpen? Arról, hogy ezek a készülődések megemelik az esemény fontosságát. Akivel szemben ülsz, az úgy érzi, hogy ő most üzenhet az örökkévalóságnak valamit, ő most kiszakad a való világból, felemelkedik oda, ahol maradandó élményt hagyhat maga után. Ez jelentős mértékben megnöveli felelősségérzetét, izgalomba

hozza, és adott esetben sokkal érdekesebben mesél, mintha csak kettesben lennénk én, az anyaggyűjtő és ő, a mesélő.

Ezt én nagyjából már korábban is végiggondoltam, de igazából akkor erősödött meg bennem ez a hit, amikor egy televíziós műsorban megjelent egy nagyon szép arcú, hosszú fejű, ápolt szakállú amerikai író, aki egyben operatőr és rendező is volt, és aki a dokumentumfilmjeit a második világháború kapcsán készítette. Filmet készített egy olasz hegy elfoglalásáról, amit az egy-, meg kétszillagos tábornokok nem akartak levetíteni amiatt, hogy olyan drasztikus a valóság. Végül Marshall tábornok döntött: be kell mutatni az újoncnak minden szörnyűséget, hogy tudják, mire számíthatnak.

Később forgatott egy filmet a háború testi és lelki sérültjeiről. Ez voltaképpen egy kórházfilm volt, és ezt sem akarták bemutatni, nehogy sokkolja a közönséget, de végül aztán ez a film is zöld utat kapott. Ebben elhangzott egy mondat, miszerint azok a betegek, akikről ő a filmet csinálta, az orvosok véleménye szerint gyorsabban és jobban gyógyultak, mint azok, akik a filmből kimaradtak. Tehát a filmbeli részvétel emberek tucatjainak testi-lelki gyógyulást segítette elő!

Én ezzel a hatással azóta valahogy áltudományosan számolok. Érzem azt, hogy miután már a bizalmába férkőztem Lakota Máriának, nagyon jól sikerült vele minden témáról beszélgetni. Tulajdonképpen Baka Mari is vállalta a nyilvánosságot, de itt már volt egy zavaró körülmény. Az első, időközben elpusztult beszélgetésünket a lakásán vettük fel, a másodikat pedig a tájházban, a falumúzeumban. Ahol már többen voltak jelen. De érdekes módon, ahogy nem zavarta a beszélőt a stáb, úgy zavarta őt az, amikor több helyi lakos volt jelen. Talán Bodonyban és Balatonon azért mondott csődöt hasonló igyekezetem, mert egymást kontrollálva már nem úgy működött a dolog...

„OLYAN RICSAJ TÁMADT, MINTHA A FALU ÖSSZES
MACSKÁJA ÖSSZEVEREKEDETT VOLNA.”

Beszélgetés Lakota Máriával.

Minket a határon túlra egy dokumentumfilm készítése vitt el. Ehhez azt kell tudni, hogy igazából magyar kutatók a határon túli palócok életéről hírt hozni majdnem egy évszázadon át nem mentek, nem mehetek át a határon. Például a *Cifra nyomorúság* című kötetben azt írja

Szabó Zoltán, hogy „... és a Tátra felől hűvös szelek fújnak”. Ezzel gyakorlatilag le is zárja, nem megy át, holott a Palócföld egyharmada akkor is a határon túlra esett. Éppen most szedik össze ők maguk önmagukat, és most jelent meg a *Nógrádi néphagyományok* című nagyszerű kötet a CSEMADOK kiadásában Losoncon, amelyben a saját kutatásaikat összegzik, nagyon ígéretes módon.

Elindultunk, és áldoztunk összesen egyetlen napot a helyszínek felkutatására, és utána átmegettünk összesen egyetlen napra forгатni. Varga Norbert füleki fiú nagyon sok segítséget nyújtott nekünk, ő vitt el ide-oda. Elirányított minket addig az útig, amely Losonc és Rimaszombat felé vezet, ami egy kicsit a nyelvhatárnak tartanak most már számon. Ők azt mondják, hogy csak a határ mellett van magyar terület, ezt ők tréfásan „magyar kolbásznak” is nevezik. Hát ez lassan már magyar cserkészkolbász lesz... Átmenvén az első alkalommal, Norbi elvitt bennünket egy kilencver: éves öregasszonyhoz, aki egy juhásznak a felesége volt, s maga is terelgető juhászként dolgozott. Hozzá már csak éjszaka tudtunk betörni. Beszélgettünk, beszélgettünk, és közben azt tapasztaltuk, ami a palócoknál gyakori: ők azt, amit az újságokban, képeslapokban olvasnak, vagy a televízióban hallanak, képesek mind beépíteni a maguk humorraktárába. Ez a néni is egy ilyen jópofa vagy jópofáskodó asszony volt.

Mikor másodszorra találkoztunk, hogy nekiálljunk immár forгатni, Norbi azt mondta, hogy azokhoz megyünk, csak az Ipoly túlsó partjára. Itt el kell mondanom, hogy 1929-ben születtem, a gazdasági válság idején, de én igazából Trianon gyermekének érzem magam. Mert mire mi hatévesek lettünk, és bekerültünk az iskolába, addigra az elemi iskolai oktatásnak és nevelésnek a központjában már Trianon állt. Már az iskola belső ajtaján ott volt a feszületen a feldarabolt ország, és oda volt írva, hogy „*Maradhat-e így? Nem, nem, soha!*” Aztán bent az iskolában tanítás előtt elmondtuk vagy elénekeltük a Magyar hiszekegyet (később ezt megtanultam németül is), aztán meg jött a leventeképzés. Szóval nekünk nem volt olyan napunk, hogy annak minden órájában, amíg az iskolában tartózkodtunk, valahogy elő ne bukkant volna Trianon. Aztán jött a második Világháború, a szocializmus „örömei”, és így tovább, és én sem jutottam hozzá, nem volt lehetőségem rá, hogy a határon túliakkal felvegyem a kapcsolatot.

De mindig volt emiatt egy kis lelkiismeretfurdalásom. Éltem a magam kis faluvilágában, ami épp olyan, mint cseppben a tenger. Mert

igaz, hogy nagyon különböznek egymástól a palóc falvak, de azért aki egy ilyen kis falut megismert, az nagyon sokat megtudhat a palócokról, bárhová veti őt a sora. Mint írószövetségi tag, korábban a közgyűlésekre mindig eljárógattam. Volt egy olyan közgyűlés, amikor Aczél elvtársék nagyon meg lehettek rettenve, hogy az írók valami grimbuszt csinálnak a határon túli magyarok ügyében. Ezért aztán Aczél György elvtárs felállt, és szót kért. Elmondta azt a bizonyos folyton megismételt szöveget, hogy *„Aki jó szándékkal a nemzetiségi kérdésbe belekontárkodik, az többet árt, mint használ. Mi tudjuk, hogy kell lépésről lépésre, tapintatosan, a szocialista országok vezetőivel ezeket az ügyeket elrendezni”*, mondta. Vagy inkább kinyilatkoztatta... Pedig hát ezek az ügyek gyakorlatilag még a mai napig sem rendeződtek el teljesen. Mi ültünk ott, szégyenkezve, hisz megpróbáltunk ebben az ügyben addig sem lépni, és akkor is csak leszegett fejjel hallgattunk.

Ezek az érzések motiváltak engem, amikor átmentünk a határon. Aztán egyszer csak ott találtam magamat az Ipoly túlsó partján, egy faluban, az egyik háznál, mert Norbi közölte: ismer ő sokkal jobbat a juhász öregasszonynál! Megmondta, hogy Lakota Máriához megyünk, aki itt, az Ipoly túlsó partján egy kőhajtásnyira lakik, és vele fogunk riportot csinálni. Tehát kamera, világítás, levegőbe lóbázott mikrofonok, és ott vagyunk egy teljesen ismeretlen asszony, meg én, és máris kezdődhetett a beszélgetés. Lakota Mária szóba hozta, hogy ő lány korában, meg fiatalasszonyként is nagyon sokszor fürdött az Ipolyban. De ő már csak az Ipoly fősodráig, a feléig mehetett be, mert addig tartott Csehszlovákia. Én meg fürödhettem a másik oldalon ugyancsak a fősodrásig. (Itt csak röviden elmesélem, hogy egyszer, amikor író-olvasó találkozót tartottunk Szilvási Lajos barátommal Szécsényben, elmentünk fürödni az Ipolyba. A feleségem meg egy barátom átment ezen a nyolc méteres, térdig érő vízben, és a túloldalon, ahol még olyan iszapos volt a part, táncoltak és viháncoltak önfeledten, meg átkiabálták nekünk: *„Csehszlovákiában vagyunk! Cseh földön vagyunk!”* Ennek következményeként nemsokára letartóztattak bennünket, több órán át őriztek, és ha akkor nem a Hazafias Népfrontban dolgozom, biztos súlyosan megbüntettek volna bennünket... Az Ipoly persze nem mindenütt alacsony, és van egy jókora magas part, amely három-négy méterrel magasodik a víz fölé. Ők igazából nem mentek át a túlsó partra, de a fősodort elhagyták.)

Ilyen emlékek gomolyogtak bennem, amikor ott ültünk Lakota Máriával egymással szemben. Az volt a kedves benne, hogy szinte ő segített át

engem, mint a népművészet mestere a kezdeti nehézségeken. Ő tanította be, és ő vezeti a falu huszonegynéhány hagyományörzőjét. „Felléptünk mi már mágyárbá is”, mondta büszkén, ahogy elkezdődött a beszélgetés, melynek során három perc alatt kiderült, hogy én bizony a határon túl is éppúgy otthon vagyok, mint a saját falumban! Elpukkant a bizalmatlanságnak, a kételkedésnek az árnyéka is egy pillanat alatt, és sokkal inkább otthon éreztem magam, mint később jó néhány hazai faluban. Értettük egymást, s az ő élete volt elsődlegesen a téma.

Mária az első szerelmet 13 évesen élte át, amikor magyar katonák jöttek a faluba. Egy mátészalkai legény volt hozzájuk a társával beszélgetve, aki később levelet is írt neki. Ez egy olyan bimbózó kis szerelmecske volt, ami talán még egy kézfogásig sem ment el, és amit ez a drága, hetven éves kis öregasszony majdnem könnyezve mesélt el. De aztán tulajdonképpen jó házasságot kötött, úgy, hogy három holdat vitt be a házasságba, míg a férje harmincat. A tanya is a férj családja után Lakotának volt elnevezve, oda mentek ki, és ott éltek egy darabig. A férje a testvérével együtt gazdálkodott. Aztán jött a beszolgáltatás, a kolhozszervezés, de ők nem mentek be a kolhozba. A saját volt szőleikbe jártak kapálni, aztán még kényszerből máshová is, de nem tört be a derekuk.

Később meghalt a férje, de az igazi tragédia a gyerek volt, egy nagyszerű fiú, aki nagyon szépen játszott tárogatón. Egyszer (de ezt inkább majd én mondom, mert ő ezt nagyon finoman adta elő), kicsit többet ivott a fiú a haverjaival, és elmentek az Ipolyba fürdeni. A fiú beugrott a folyóba, egy olyan helyen, ahol nem kellett volna, és akkor megsérült a gerince. Valami úgy érte az idegeket, hogy egyre erősebben romlik a mozgása, a járása, nem tud már tárogatózni sem. Van ugyan felesége, de gyerek már nem lesz. Ők ezt az igencsak drámai állapotot is türelmesen viselik, mondhatnám: méltósággal.

Lakota Mária még nagyon sokat mesélt asszonyi életéről, mindent nagyon szépen mondott el. És amikor a családtörténetet és az asszonyok életét befejeztük, akkor a bizalom légkörében rákérdeztem: no és a boszorkányok? Hát innen rögzítjük azt, amit ő akkor elmondott. Ehhez még annyit érdemes tudni, hogy az ottlétünk talán két és fél, alig három óráig tartott, de a legnagyobb bizalom, a legnagyobb szeretet légkörében. És ennek az asszonynak azóta is családtagként őrzöm az emlékét, és örülök, hogy „felmászott” a filmvászonra is. Mindenütt, ahol csak eddig vetítettük a filmet, óriási sikert aratott Lakota Mária.

Amikor a boszorkányokról elkezdtek a beszélgetést, először egy saját apjával megtörtént esetet mondott el, utána már ő erőltette a folytatást. Második története valahol a népmese, a megírt mese, vagy az egyházi történetek finom változata lehet, s a harmadik részben pedig – mivel akkor éppen karácsony előtt álltunk –, a karácsonyi babonákat mondta el. Ez nem is tartozik szorosan a tárgyhoz, de nem volt szívem kihagyni, mert főleg a dióról szóló babona érdekes, s erről egyetlen néprajzostól nem olvastam soha, semmit. Még nagyon szeretnék az életben találkozni Lahota Máriával. Az ő történetéből, az akkor rögzített két és fél órás anyagból egy önálló dokumentumfilmet lehetne csinálni. Játssza ki lehetne kivenni a filmből ötven percnyi hasznos részt, anélkül, hogy vissza kéne menni újra forgatni.

A boszorkányokkal foglalkozó beszélgetést így vezettem fel:

– A faluban kedvelnek engem a velem egykorú asszonyok, és mindent elmesélnek. Egyikük, a Baka Mari, már elmondta nekem a boszorkányságokat. Ő mélységesen meg van győződve arról, hogy ma is léteznek boszorkányok, s szerinte a fél falu hisz ebben. Megkérdezném, hogy itt a Szlovákiában, Ipolykéren, mi a helyzet ezzel kapcsolatban?

– Valamikor itt is voltak boszorkányok. Hitték is az emberek, nem is, de a fiatalabbak ma már nem hisznek benne. De valamikor hitték is, meg volt is! Ez az igazság.

– Tudna olyan boszorkánytörténetet mesélni, ami itt esett meg, amit a faluban mesélgettek akkoriban?

– Édesapámmal egyszer megesett ilyesmi. Mifelénk sok régi szokás máig megmaradt. A karácsonyi és a szilveszteri szokásokat is a régi módon tartjuk. Például mi nem megyünk ki szilveszter éjszakáján még csak véletlenül sem a kútra vízért. Este mindig bekészítünk annyi vizet, hogy ne kelljen kimenni, mert az a legrosszabb! Hát ugye a régi időkben mindig összementek kártyázni Szilveszter éjjel a fiatal emberek falu helyen. Egy alkalommal édesapáméknál kártyáztak, s bizony elfogyott a vizük. Édesapám még fiatal ember volt akkoriban, nem nézte, hány óra van: „Majd én hozok!” mondta, felkapta a vödröt, és már indult is a kútra. Akkoriban olyan kihúzó vödrök voltak kútágassal, olyan gémes kutak. Mikor megmerítette a vödröt, és indult volna visszafelé, ott termett mellette egy nő. Úgy mesélte édesapám, hogy egy doboz volt a hóna alatt. Apám köszönt neki tisztességgel – amit nem lett volna szabad, így mondják –, mert mintha felismerte volna az illetőt. Annyit mondott neki csak: „Mari, mit csinálsz te itt? Minek az a doboz a hónod alatt?”

Hát az nem szólt neki semmit, hanem felkapaszkodott édesapámnak a hátára, és ott is maradt. Édesapám kérlelte: „Eredj le innen, mit akarsz te tőlem?” Rázta le magáról, de csak nem ment. Akkor aztán elvitte magával haza. Az ajtóban aztán lement a hátáról a boszorkány. Mikor beért a házba, teljesen le volt sápadva édesapám. Mindenki kérdezgette: „Mi bajod van, Ferkó? – ez volt a neve édesapámnak –, mi bajod van neked, hogy annyira le vagy sápadva?” De attól fogva neki már nem esett jól a kártyázás. Szomorú volt, fáradt is volt, így aztán elmentek a többiek. Akkoriban még nem voltak azok a nagy házak, hogy mindenki külön aludt volna. Egy helyiségben volt a család, meg minden. Másnap este, ahogy lefeküdtek, édesapám nagyon nyögött, és mintha fuldoklott volna. Ezt a mamikám, az édesapám anyja észrevette. Kérdezte tőle: „Mi bajod van, fiam?” De ő nem tudott szólni egy szót sem, úgy nyomta valami a mejjét. Később szólalt csak meg, akkor azt mondta: „Nem tudom, mi van velem, de mintha nekem a mejjemet valaki nyomdosná!” Következő nap este, a mamikám már nagyon figyelmes volt: olvasót tett apu nyakába, megszentelték a házat is belülről, és megszentelte mamikám aput is, úgy feküdtek le. Éjfél tájt az ablakon kívülről megszólalt egy hang. Olyan volt, mintha édesanyám anyjának a hangja lett volna. A hang beszólt: „Ferkó, – azt mondja –, gyere már ki!” De a mamikám rászólt apámra: „Ne szólj, ne szólj egy szót se!” Mindig csak ezt hajtogatta: „Ne szólj, ne szóljál vissza, ne szóljál vissza!” ismételte mamikám. Odakintről megint hallották: „Én vagyok, az anyósod, gyere már ki, akarok veled beszélni!” De apu nem szólt, mert mamikám megint csak hajtogatta, hogy ne szóljál. Úgy, hogy édesapám csak hallgatott. Mikor hajnali egy óra lett, olyan ricsaj támadt, mintha a falu összes macskája összeverekedett volna. Ezzel lett aztán vége: a boszorkány többé soha nem bántotta édesapámat. Talán nem is hittük volna el, hogy voltak boszorkányok, ha ez a történet nem édesapámmal esik meg. Ez a történet azonban igaz volt!

– A mostani fiatalok között akad-e boszorkány?

– Hát nemigen, nemigen. Úgy mondták, lehet, hogy még most is akad, és én nem mondom azt egy szóval se, hogy nem. Azt is mondják mifelénk, nem tudom, hogy mondhatom-e csúnyán –, de olyankor, mikor valakiről ilyet beszélnek, akkor mifelénk azt kell mondani: „Disznó-szar a fülébe, nehogy meghallja, hogy mit beszélünk róla, s aztán még valamit csináljon velünk!” Mindig emlegette édesanyám, hogy nagyon nehezen hal meg az, aki a boszorkányságot megtanulta. Addig nem is

tud meghalni, amíg a mesterséget valakire rá nem hagyja. Volt itt egy ember, aki már annyira sokat kínlódott, de csak nem bírt meghalni. Elmentek hozzá beteget látogatni – nálunk úgy mondják, hogy halottat temetni –, látták, hogy rosszul van, nagyon rosszul, de nem bír meghalni. Mikor nyílt az ajtó, már nyújtotta is a kezét, hogy valakit megfoghasson, és ezáltal ráhagyhassa a tudományát, és végre meghalhasson. Hát azért mondom, hogy lehet, hogy még akadnak, csak mi nem tudjuk, hogy folytatja-e valaki azt, amit ráhagytak. Annakidején a boszorkányok leginkább a teheneket rontották meg. Megitták a tejet, aztán hazamentek, kiokádták, és túró lett belőle. Ilyeneket beszéltek, és még sok minden mást is. Megrontották a teheneket, úgy is, hogy azok véres tejet adtak le. Ilyesmiket csináltak.

– Úgy hallottam, hogy a boszorkányok manapság a televíziókat rontják el...

– Hát sok mindent mondanak... Például az is megtörténhet, hogy olykor egy csaló fog kezét a haldokló boszorkánnyal, vagy mit tudom én. Azt is mondják, hogy oda kell dobni a haldoklónak egy seprűt, hogy azt fogja meg, s mikor meghal az illető, a seprűt azonnal el kell égetni.

– De hogy viszik ki a seprűt? Hiszen abban van a boszorkányság! Aki a seprűt megfogja, az nem lesz boszorkány?

– Hát azt én nem tudhatom. Nekem úgy mondták, hogyha azt onnan elviszik, és elégetik, azzal elég a boszorkányság is, és nem marad meg a családba egy se. Édesanyám is gyakran emlegette a boszorkányságot. Elmondom még azt a történetet, hogy Zsélyben, nem messze tőlünk, volt két asszonytestvér. Az egyik már tudta a boszorkányságot, és a másik is meg akarta tanulni tőle. Mindig mondta neki, hogy áruld már el nekem a helyet, és vigyél el engem is oda, ahová te jársz! De a testvére ezt nem akarta, és azt mondta neki: „Testvér, ne csináld te ezt!” Ne tanuld meg, nem akarom!”, ezt mondta. A testvére fiatalabb volt nála, és addig-addig rimázkodott, hogy csak elindult vele a keresztútra. Ahogy mentek, mendegéltek, mindig kérdezte a testvérét: „Akarsz-e még jönni, akarsz-e még?” Az meg csak bizonygatta, hogy akarja. Elértek egy nagyon szép helyre, ahol gyönyörű fényesség volt, minden olyan volt, mintha aranyból lett volna, csak úgy sugárzott. Amikor odaértek, megkérdezte őt a nővére megint: „Látod ezt a nagyon szép helyet? Ezt a fényes helyet? Gyönyörű hely!” A testvére azt felelte: látom. „A te lelked még ilyen. Akarsz-e még tovább jönni velem?” Az meg csak erősítgette, hogy akarok. Akkor mentek tovább. Odaértek egy má-

sik helyre, az olyan csúnya, mocsaras, sáros hely volt, békák, kígyók, meg mindenféle más csúszómászó állat mászkált ott. „Látod testvérem, hol vagyunk?” Ott, az a fényességes hely a te lelked. Ez a hely pedig az én lelkem helye. Akarod-e még?” „Nem, felelte a lány. A világért sem! Most már nem akarom!” Akkor azt mondta neki a nővére: „Jól van testvérem, megteszek érted mindent. Fordulj vissza. Fognak feléd ugrálni a békák meg a kígyók, meg minden más állat is, ijesztgetnek majd, hogy megesznek, de te ne ijedjél meg, ne félj tőlük. Nem fognak bántani, mert az nekik tilos. Te csak menjél, menjél, siessél, de hátra ne nézz a világért se, mert akkor elkapnak, és véged van.” Úgy is cselekedett a testvér. Megfordult, szaladt, szaladt, szaladt... Azok meg csak mentek utána, mindaddig, amíg arra a fényességes helyre el nem jutott a lány. Mikor odaért, azok mind eltűntek szépen. De a többi boszorka a nővérét, azért, amiért a testvérét nem szerezte meg társuknak, annyira összeverte, hogy egy hónapig nem bírt az ágyból felkelni. Ezzel büntették meg. De ő sajnálta a testvérét, és inkább ő szenvedett, minthogy a testvére is olyan csúnya bűnbe essen, és olyan legyen a lelke, mint az övé. Ez is igaz volt. Édesanyám mindig emlegette, hogy aki átadja magát a boszorkáknak, a boszorkaságnak, annak a lelke mocskossá válik.

– Én mindig a saját falumból, Mátraballából indulok ki, talán azért tudok valamennyire kérdezni, hogy vajon errefelé van-e valami helyi monda, legenda a kísértetekkel kapcsolatban, a kísértetjárásról? Ha a holt lélek hazajön, hogyan lehet megnyugtatni? Volt-e a környéken híres halottlátó?

– Halottlátó asszony itt nem volt, de kísértetről máig beszélnek a faluban. Felakasztotta magát egyszer egy ember a Szilvásban. Többen is látták őt holta után járkálgatni. Azóta is van egy szólásmondás: ha valaki járkál, jön-megy, arra azt mondják, hogy úgy járkál, mint az Urbán lelke. Mert Urbánnak hívták azt az embert. Többször és többen is látták őt. Én is láttam még a korhadt fejfáját a temetőben. De az is lehet, hogy még mindig sétálgat valahol... Hogy hol, a pokolba-e, vagy már megbocsátottak neki, azt nem tudja senki. De úgy mondják, hogy a jó Isten mindenkinek megbocsát az utolsó napon.

– A falubéli fiatalok mennyire tartják a régi szokásokat, és vajon tovább viszik-e ezeket a történeteket?

– Hát van, aki elhiszi, van, aki nem. Az attól függ, hogy kinek milyen a szülője, hogy azok hitték-e vagy nem. Ami a szokásokat illeti, vannak családok, ahol a fiatal lányok és fiúk ma is úgy csinálnak mindent a háznál, ahogy a szüleiktől látták. Például itt van a karácsonyi vacsora.

Mi úgy folytatjuk, ahogy azelőtt a nagyanyámék, meg még annak az ősei. Ezek a szokások úgy ráhagyódtak mindenkire. Család, család után követi.

– De szalmát azért már nem tesznek az asztal alá?

– Én még mindig teszek! Meg szénát, szalmát is összecsavarok, összekötök, de mivel már nem igen vannak olyan szakajtók, mint régen, ezért egy dobozba teszem a kukoricát meg a búzát, mellé meg a szénát és a szalmát, így teszem a dobozt az asztal alá, ahol vacsorázunk.

– A jó termés érdekében csináljak így?

– A jó termésért van, igen. És újév reggelén a kukoricát meg a búzát oda kell adni a tyúkoknak, libáknak, kacsáknak, a szénát meg a szalmát, amikor még voltak, akkor a juhoknak meg a teheneknek és más állatoknak adtuk.

– Akkor az állatok így karácsonyoztak?

– Az állatok is, igen. Én még most is így teszek, azért, mert ezáltal érződik, hogy a Jézuska szénán, szalmán feküdt. És Szenteste még a vacsorához is úgy rakok fel az asztalra mindent, mint valamikor szoktuk. Van ugye borocska is, meg egy kis pálinka, meg méz, ostya, dió, meg alma. Az almát szétvágjuk, annyi felé, ahányan vacsorázunk. Úgy tartották az idősebbek, hogy advent idején el lehetett tévedni könnyen, mert előfordult, hogy elvezette az illetőt a rossz szellem. Ködök voltak akkoriban, nehéz volt eligazodni, sokan nem tudták, hol vannak. Akkor mindig arra kellett gondolni, hogy hányan is ettek előző karácsony este az almából? Ha ez eszébe jutott az eltévedtnek, akkor rátalált a helyes útra. Hát én bizony még most is így csinálom! Hárman vacsorázunk, háromfelé vágom az almát.

– Ez a családi összetartozásnak is gyönyörű jelképe...

– A dióval meg úgy van, hogy hunyt szemmel kell kivenni a tálból, aztán, hogy milyen egészséges lesz az illető a következő évben, azt az dönti el, hogy minőt vesz ki valaki, milyen a dió. Bizony mi már sokszor félve vesszük el a diót a tálból, hogy vajon milyen lesz: egészséges-e vagy rossz, vagy a fele férges. Ezt a szokást mi még megtartjuk. Itt a faluban még mindenki megtartja. Az a változás mostan, hogy mise van az ünnepi vacsora előtt, mert most már nekünk is van egy kis templomocskánk. A pap más faluból jár ide. Karácsony estén korán lemegy a mise, mert másnap, Nagykarácsony napján sok miséje van neki. Karácsony estéjén a vacsora előtt van a mise, de én még mise előtt elkészítek mindent az asztalra. Aztán hazajövünk, és megvacsorázunk. Itt a faluban

még mindenki ezt csinálja. Ha valaki fiatalabb, és különválakozott a szüleitől, de a faluban él, az is ugyanúgy tesz mindent ezen a napon, ahogyan a szüleitől látta.

– És ha valaki elköltözött a faluból, az új helyen is megtartja a régi szokásokat?

– Ha valaki már külön van, és a maga gazdasszonya, akkor is folytatja. Sok asszony elment innen, mert férjhez ment más faluba. Ha arrafelé mások a szokások, de itt ezt szokta meg, akkor az ő családja is így tartja meg az ünnepet. Mert az asszonyok csak úgy látják szépnek a Szentestét, ha így vacsoráznak. Nálunk például a vacsora mindig káposztaleves gombával, majd mákos guba és keserű-túrós csík. Meg aztán a kalács. Diós kalács, mákos kalács. Mindig sütök én is. Meg egy kis túrós lepényt, meg lekvárost is.

– Hát karácsony este én is majd megtöröm a magam dióját. És ha kukacos lesz, akkor írok egy mérges levelet magának!

– De hunyt szemmel tegye, nem ám leskelődve!

– Értem, értem...

– Nem illik ám ezzel tréfálkozni! Tizennégy éve, karácsony estén, amikor az uram kivette a diót, nagyon megijedtünk, mert mind a négy gerezd össze volt benne sorvadva. És január 7-én már meg is halt az uram! Mondtuk, hogy vegyen másikat, ő meg is próbálta, de az ugyanolyan rossz volt...

„ELMENT MELLETTEM MA IS AZ A CUDAR!”

BESZÉLGETÉS BAKA MARIVAL

Morvay Judit: *Asszonyok a nagycsaládban* című könyvét három faluról írta: Bodonyról, Mátraderesckéről és Mátraballáról. Az anyag legnagyobb részét Bodonyban szedte össze, mert az a falu volt a legérintetlenebb. Bodonyról szólva beszél arról, hogy a falu felső részét Főszögnek, tehát Felsőszögnek hívták, de azt már nem írja meg, hogy miért. Ő nagy néprajzkutató, de ezt talán én tudom jobban. Ugyanis Mátraballán a falu egy része a Tőszög, ami a falu tövét jelenti: ez változott át Bodonyban Főszöggé.

A falu töve nálunk, Mátraballán, nagyon jól elhatárolható. Ahogy az otthoni barátaim elmondják, betemetett kutak maradványait, leégett házakat, sőt még régi Árpád-kori pénzeket is találtak arrafelé, de azt

odaajándékozta az illető valakinek, és már senki nem tudja, hol van, és milyen volt. No, de elég ebből annyi, hogy a Tőszögben laktak a zsellérek, s csak később jöttek be a faluba a jobbágyok. A zsellérek az úri birtokokon élő, kiszolgáltatott, vagyon nélküli emberek voltak, és paraszti munkát végeztek az uraság számára. Legfeljebb valami kis cselédföldcskéjük lehetett, meg egy kis összeragasztott házuk. A jobbágyok viszont jobbágyföldeket kaptak, ők voltak a falu gazdagjai, egészen addig, amíg harmadik réteggént meg nem jelentek a falu „kanadásai”, akik földeket vásároltak. A jobbágyok feltehetőleg Zágráb alól, Túrfaluból, Turopolyáról települtek át a felvidéki Turopolyába, és onnan jöttek Mátraballára. Erre azonban egyedül csak Oláh Annuska emlékszik az egész faluból.

Valahogy így alakultak ki bizonyos feszültségek a faluban élők egyes rétegei között, s ez a boszorkányok kiválasztásnál is érzékelhető. Baka Mari tőszögi leány volt, s amikor egyszer summásnak állt Szirákon, ott ismerkedett meg a későbbi urával. A férje urasági cseléd volt, és ebben az esetben nem Baka Mari ment át Szirákra, hanem az ember jött át hozzá, Ballára. Annak idején, 1945 után, nem tudtak Mátraballán földet osztani, mert az arrafelé alig-alig volt. A falut kincstári erdők meg legelők vették körül. Így aztán, akik szegények voltak, és földhöz akartak jutni, azok közül néhány család Budaörsre és Simontornyára települt át.

Baka Mari ebből a szegényebb közegeből jött. A Paptagban, az új falurészben van egy házuk, ott élnek. Ő mindenképp az ősi hagyományőrzők közül való, egyik oszlopos tagja a daloló és mesélő asszonyoknak. Sikerült felmelegítenünk a régi barátságot, amikor megadatott újra a lehetőség, hogy anyagot gyűjtsek a falumban. Több mint fél évszázada gyűjtöm a legkülönbözőbb mátraballai hagyományokat, de két területet mindig békén hagytam az ötven év során. Az egyik a boszorkányhit volt, a másik pedig a testi szerelem. Az udvarlási szokások, a fonó, a bálók, az esküvők érdekelhettek, de ami két ember közt történik, az nekem tabu téma volt, akárcsak a boszorkányok. Csak mostanában kezdtem észrevenni, hogy azért már a boszorkányhit sem egy feltörhetetlen dió. De azért a helybeli pedagógusok rám olvasták, hogy bezzeg a hagyományőrző csoport összejövetelein az asszonyok nekik beszélnek erről, de nekem már nem fognak...

Végül, amikor egyszer leültem beszélgetni a Baka Marival, ő volt az, aki kinyitotta nekem ezt a kaput. Holtig hálás leszek neki ezért. Mindig érdekelt volna, mindig a legérdekesebb témának tartottam, de tréfásan

folyton azt mondogattam magamban, hogy miután engem feltehetőleg a szülőfalumban, Ballán fognak eltemetni, nem szeretném, ha egyszer valaki összerondítaná a síromat... Tehát nem bántok meg senkit, úgy próbálok meg néprajzi gyűjtést végezni, hogy abból harag, háborúság, sértődés ne legyen. Ezért is, meg a velem született „híres tapintatból” is békén hagytam ezt a témát. De később, amikor lenn voltunk más ügyben (ott forgattuk két közreműködésemmel készült filmet gyerekekről vagy gyerekeknek; egyrészt a palóc népmeséket, amelyben öregek és fiatalok mondtak meséket egymásnak. A másik film a palóc gyerekjátékok, mondókák, kiszámolók világa, egyáltalán minden, ami a gyerekmúlttal összefügg. (Nagy szerencse, hogy olyan sokat gyűjtött Istvánffy Gyula híres néprajzkutató is a XIX. század közepétől, utána sokat gyűjtöttem magam is.)

A filmekhez én csak összeszedtem az anyagot, és megszerveztem előre mindent. Mivel azonban a szokásos feszültséggel ment a forgatás, amihez én már igazából nem kellettem, de ott voltam a faluban, hát ráértem a régi barátokat sorra látogatni. Akkoriban kaptam a családtól egy kis diktafont, s elmentem vele a Baka Mariékhoz. Négyen ültük körül az asztalt, a Baka Mari, a férje, a fiuk, meg én. És ott valami olyan kedves, intim hangulati beszélgetés zajlott le, ami szép is volt, aranyos is, és nagyon értékes. De a diktafon nem teljesítette a kötelességét, mert ahogy egy kis idő eltelt, és vissza akartuk forgatni, már csak vartyogás hallatszott a szalagon, semmi más.

Másodszorra Baka Marival már az újabb palóc film forgatása közben, a kamera előtt történt a beszélgetés, aminek az a nagy értéke, hogy már nem csak írásban van meg mindaz, amit elmondott, hanem a profi filmen is. Baka Mari azonban ezen a második beszélgetésen már meg sem közelítette első formáját. Ahhoz képest nagyon visszafogott volt. Csak két példát mondok el erre. Az egyik, hogy a férje elmesélte első alkalommal, hogyan nyomta őt meg a boszorkány, hogyan kapott a levegőbe. Ezt az érdekes történetet kellett volna Marinak a filmen is elmesélnie, mert ez valahonnan a népmesék világából ered. A másik nagyon jellegzetes példa, hogy amikor ez az intim családi beszélgetés folyt, akkor elmondták, hogy a boszorkány módszert változtatott, és most már háztartási gépeket, így a televíziót rontja meg a tehenek helyett, különösen akkor, ha izgalmas futballmeccset közvetítenek. Ő akkor a forgatáson úgy tett, mintha erre nem is emlékezne. Ugyanis én, az amatőr néprajzkutató, elkövettem azt a hibát, hogy amikor elmondták, akkor leálltam a

felvétellel, elkezdtem a térdemet csapdosni, és nagyokat nevettem... De még számtalan hasonlót tudnék elmondani, amit bizonyítaná, hogy Baka Mari a filmen valahogy olyan eltartottan, eltávolodottan mesélt. De azért, amit akkor elmondott, azért az se semmi!

– Én nagyon szeretek vén öregasszonynak felöltözni. Falunapkor is úgy akartam, de nem sikerült.

– Miért nem boszorkánynak öltöztél?

– Boszorkánynak? Boszorkánynak csúnyább lennék!

– Azt hallottam, hogy a falunak legalább a fele, vagy több mint fele még ma is nagyon tart a boszorkányoktól. Igaz ez?

– Bizony, itt már lassan mindenki tart tőlük... Már több a boszorkány mifelénk, mint a nem boszorkány!

– Nem szaporodnak?

– Szaporodnak ezek nagyon. Itt mindenkitől félni kell. Ma is találkoztam eggyel. Jött velem szemben az úton. Nevetett, mint egy fakutya!

– De azért köszönt

– Nem köszönt, csak rám kiabált, meg nevetett, hogy hehehe... Én nem szóltam hozzá, csak jöttem tovább az úton. Én ilyenkor nem szólok soha. Félek tőlük. Volt már velük elég bajom...

– Lehet ellenük védekezni?

– Hát hogy mondjam, hallottam erről egyet, s mást. Ha megy az ember az úton, és találkozik eggyel, mielőtt még mellé érne, tegye széjjel a két kezét. Meg azt is hallottam, hogy úgy is lehet védekezni, hogy ilyenkor az ember köp egy nagyot. Én csak a kezem széttáráásával szoktam védekezni. Ez is elég. A boszorkány ilyenkor nem óhajtozik a közelembe jönni.

– Esetleg a seprűvel is lehet valamit kezdeni?

– Seprűvel is lehetne, bizony. Szegény édesapám, az tudta, hogy mit kell ilyenkor csinálni. A testvérem, Juliska, kétéves korában olyan beteg lett, hogy az orvosok lemondtak róla. Állandóan ment a hasa nagy betegségében. Mindig azt várták, ha kimentek dolgozni a határba, hogy mikor hozza valaki a hírt, hogy jöjjünk haza, mert már vége van a Juliskának. Hát aztán, mit ad Isten? Egyszer apánknak azt mondta valaki: „Te Jóska? Nem tudsz te valamit csinálni a lányod betegsége ellen?” Akkor apám megpróbálta kitalálni, hogy ki ronthatta meg Juliskát? Nagyanyám akkor még élt, és elmondta, hogy egyszer jött egy vénasszony, aki kért tőle csórét. Nagyanyám adott neki csórét, s attól kezdve Juliska egyre betegobb lett. Egyszer az apunak mondta nagyanyám:

„Te Jóska, mégiscsak csinálj valamit, mikor megyen nála újra az a vénasszony!” „Mit csináljak vele?”, kérdezte apám. Aztán jól kitalálta. Kiment az istállóba, és azt a seprút, amivel az istállóban szokta összeszoperni a trágyát, jól belemártotta a trágyába. És amikor jött befelé az öreg boszorka, akkor apám a seprút jól a kapuhoz vágta, és emiatt a boszorka nem mert bejönni. Attól fogva Juliska kezdett épülni felfelé, és többé soha nem jött felénk az a vén boszorkány.

– Ezen kívül is volt dolgod boszorkánnyal?

– Volt. Az én menyemet is tönkretették a boszorkák. Karácsonykor lehúzták a templomi kórusról, hogy menjél innen, és attól fogva vége lett a menyemnek. Nem felejttem el, mikor azt mondta nekem az egyik asszony: „Ők tették tönkre a menyedet...” Azóta nem jól van szegény. Ott van a fiam, hála Istennek, de rajtam marad majd az unokám, és rajtam a fiam...

– Most, hogy nincsen már tehen se, és teljesen megváltozott a faluban is az élet, miket művelnek ezek a boszorkányok manapság?

– Ma is hallottam. éppen az egyik illetőtől, aki azt mondta: „Elment mellettem ma is az a cudar, arrafelé! Úgy félek tőle, mert ha összetalálkozunk, engem mindig fellök.” Ennek a boszorkánynak az apja megrontotta valamikor a szomszédnak a tehenét is, amikor az borjadzott. Éjszaka felköltötte a szomszédot: „Keljél már fölfelé, nem hallod, hogy megellett a tehen?” Azt mondta erre a szomszéd: „Hogy hallottuk volna, mikor aludtunk? Nem hallottunk semmit!” De ő akkor már tudta! Előbb tudta, mint a gazda, hogy megszületett a borjú.

– Úgy hallottam, hogy a televíziót is „megszerelgetik” olykor a boszorkányok. Főként olyankor, amikor focimeccs megy a tévében...

– Én erről nem hallottam... De arról igen, hogy mifelénk is lakott egy illető, tudod Jóska, hogy ki az, de nem akarom kimondani a nevét, hogy melyik haveroddal esett meg a dolog. Jött haza éjjel a bányából éjfél tájt, hát ott állt egy vénasszony a kútnál. Kobak volt a fején. Úgy megijedt tőle az az ember, hogy csuda! Attól fogva mindenki félt ettől a boszorkánytól. Azt is elmesélem még, hogy az én Pali fiam hogy járt egyszer. Még akkor sokan Recskre, a rézbányába jártak dolgozni. Sándor napját tartották aznap, és átmentek Bodonyba, ott tartották meg a névnapot a munkatársak. A fiam azonban sietett volna hazafelé, mert elígérkezett másnapra az egyik haverja katonai esküjére. Másnap reggel indult volna oda, ezért aztán elbúcsúzott a többiektől, és elindult hazafelé. „Ha ti nem jöttök velem haza, mondta Pali fiam a társainak, akkor én átvágok

az erdőn!” Jött a Diákhegy aljáig, ahol egy nagy fehér fergetegbe keveredett. Onnan nem már se ki, se be. Egerszegtetőn felment a vadászok messzelátójára, ahonnan látta a falut, de nem bírt hazajönni, akárhogy szeretett volna. Így aztán kénytelen volt visszafordulni Bodonyba.

– A múltkor még egy tojáról is meséltél.

– Az az eset még az én gyerekkoromban történt, a szomszédunkban. Az úgy volt, hogy kukoricát fosztottunk, s mi gyerekek is átmentünk a szomszédba. A mi házunkkal közvetlen szemben volt a kukoricafosztó. Másnap reggel mondja Marci bátyám apámnak: „Jóska, hallod-e mi baj volt itt az éjszaka?” Kérdi apám, hogy micsoda? Azt mondja Marci bátyám. „Mikor ti elmentetek haza, én becsuktam utánatok a takaróajtót. Éjfél tájt ki kellett mennem. Nézd már, mondom magamnak, mikor a küszöbhez értem, hát nem belerúgtam egy tojásba? Honnan az istenből jött ide ez a tojás az éjszaka kellős közepén? Mikor becsuktam az ajtót, még nem volt ott! A tojás nem tört el a rúgástól, felvettem hát, és bekötöttem a zsebkendőmbe. Mondom reggel a feleségemnek: „Te Marcsó, hogy került a két ajtó közé ez a tojás?” Azt mondja Marcsó: „Én nem nyúltam tojáshoz, nem hoztam be tojást a házba!” „Hát nézd már, mondom neki, itt van bekötve a zsebkendőmbe egy tojás, amibe belerúgtam éjszaka a küszöbön.” Aztán fogta magát Marci bátyám, még volt a kályha masinájában egy kis tűz, hát bedobta abba a tojást. „No, – azt mondja –, engem ne rontsál már meg! Elég, hogy a jó lányomat már tönkretetted.”

– Mi történt a lányukkal?

– Volt nekik egy nagyon szép lányuk, akit fiatal korában üveggel megrontottak. Mindig egy tejesüveg volt annak az illetőnek a hóna alatt, aki megrontotta. Mikor egyszer elment hozzájuk ez az illető, attól fogva beteg volt a lányuk, és 18 éves korában meg is halt. Azt mondták, hogy annak az illetőnek a marka állandóan teli volt törött üvegdarabokkal, de soha nem vágta meg velük a kezét. Mindig mondta akkoriban Marci bátyám, hogy nem tudom, mit csináljak ezzel a lánnyal. De amikor már nagyon beteg volt, akkor elhívták hozzá az orvost. Az megmondta őszintén, hogy nem tud rajta segíteni, nem tud vele mit csinálni. Azt mondta a bátyám: „Jaj doktor úr, hát nem tudná átsegíteni őt, nem látja, hogy szenved szegény? Jó lenne már megszabadítani a szenvedéstől!” Hát ő nem csinálhat semmi olyat, mondta a doktor. Aztán hozzátette: „Menjenek el Debrőre a tudóshoz, az majd megmondja maguknak, hogy mit tegyenek!” Elmentek, az meg azt mondta nekik, hogy amíg az

az ember, aki megrontotta a lányukat, el nem megy újra hozzájuk, addig a lány nem tud meghalni. Hát úgy is volt. Egyszer az az ember elment hozzájuk. Ő volt a falu csordása. Mikor jött kifelé tőlük, azt mondta apámnak: „Most már megnyugodhattok, nemsokára vége lesz a lányotok szenvedésinek.” És amikor átlépte a kapu küszöbét, a lány meg is halt abban a szempillantásban. Mikor a csordás elment hajtani a teheneket, már mindenütt újságolta a faluban, hogy meghalt Béres Marika. Bizony meg, de ő általa! És a tejesüveg akkor is ott volt a hóna alatt!

– Hogy terjed a boszorkányság?

– Hogyha én azt tudnám! Csak azt tudom, hogy volt még egy másik boszorkány is, aki táncolt a hegyen! Az egyik szomszéd, a Jóska látta. Meg annak a felesége is.

– És miként terjed tovább a tudományuk?

– Azt mondják, hogy átadják egymásnak. Mikor haláloznak, akkor adják át annak, aki közel megy hozzájuk. Úgy mondom el, ahogy én hallottam, bár az se volt tiszta szer, ahogy mondogatták nekünk annakidején az idősebbek... Ez a táncos boszorkány azt mondta az öt meglátogató szomszédasszonyának, amikor már a halálán volt: „Hozd ide azokat!” Azt mondta a szomszédasszony erre: „Én nem viszem oda, vigye oda az urad, a János!” „Hogy vinném én oda?”, feleli az ura. A boszorkány megint mondja a szomszédasszonyának: „Hozd már ide!” Mondtam már, hogy nem viszem!” felelte az asszony. Így aztán végül mégiscsak az urára hagyta a boszorkányságot az a vénasszony. Ezt azért persze nem tudta biztosan senki, de hát az tény, hogy ő volt vele az utolsó óráján.

– Úgy mondtad, hogy jócskán elfertőződött a falu. Tudjátok, hogy most ki a boszorkány?

– Van itten sok.

– Mennyi?

– Mondtam már, hogy sok. Valamikor itt lakott, ebben az utcában a Pista bátya. Az mindig mondta: „Gyerekek, ha tudnátok, hány boszorkány lakik az utcánkban, nem jönnétek ti egyszer sem ide!” Meg azt is mondta, hogy karácsony böjtjén, amikor mennek hajnalban rorátéra a templomba, soha nem tud egyenesen bemenni az ajtón, csak úgy, ha elfordítja oldalra a fejét.

– Úgy tudom, hogy az uradnak is volt egy furcsa boszorkány kalandja...

– Őt is megrontotta egy, amikor még legényember volt. Ő akkor Szirákon élt, ott is dolgozott. Egyszer megnyomta őt egy boszorkány,

aki mindig ment rá, újra meg újra. Folyton csak nyomdosta, nyomdosta. Valaki tanácsolta az uramnak, hogy mikor újra jönnek a fájdalmai, kapja el a boszorkányt, nyúljon utána a levegőbe. Hát így is tett, és amikor elkapta, egy szalmaszál maradt a kezében. Mikor a szalmaszálat a bicskájával megszúrkálta, az egyik néhány faluval arrébb lakó vénasszony csúnyán megsérült. Ha akkor elvágta volna a szalmaszálat, akkor az illető nyomban meg is halt volna! Volt már ilyen több is. Van itt egy fiatalasszony, aki nagyon beteg lett. Elmentek ők is Debrőre András bácsihoz, a tudóshoz, aki azt mondta nekik: „Amikor mentek hazafelé, ne szóljatok senkihez egyetlen szót sem, csak menjetek csendben hazáig!” Így mennek, mennek, amikor jön szembe velük az úton egy öregasszony, aki nagyon erőltette a velük való beszélgetést. De nem szóltak hozzá, és nem engedték a portájukra se, így aztán elment az illető. Ő volt az a boszorkány, aki megrontotta a lányt! Szegény, sajnos azóta sincs jól.

- Ha tudják, hogy a faluban kik a boszorkányok, azt is tudják, hogyan kell védekezni ellenük?

- Én, amikor találkozom velük, vagy messziről meglátom őket, össze csapom így a kezemet, ahogy már mutattam. De kétféleképpen is meg tudom mutatni. Így is, meg valahogy úgy is lehet, mint ahogy esküvéskor szoktuk feltartani az összeszorított két ujjunkat. Nagyon sokat elmondták ezt nekünk a régi öregek! Azt is mondták: „Tudjátok fiaim, ha bármit észrevesztek vagy tartotok a boszorkány látogatásától éjszaka, akkor állítsátok fel mindig a seprűt az ajtóba, mikor már le akartok feküdni. Még hozzá úgy, hogy mindig a nyelén álljon, és a seprű része legyen felül.” Még fokhagymát is kell a zsebben hordani, azt is ajánlották. Meg a fejünk alá is lehet tenni éjszakára a párna alá fokhagymát. És ha hajnalban beállít egy hivatlan vendég, akkor azt meg kell kínálni fokhagymás pirítóssal. De só is kell az asztalra tenni éjszakára, mert akkor a boszorkány odamegy a sóhoz, és nem minket bánt!

(Részlet a szerző Boszorkányok Palócföldön a harmadik évezredben című, készülő könyvéből.)